

Tu noc byl ďábel odvázan ze řetězu

“Uprostřed noci nás vzbudili a nahnali do autobusu se zalepenými okny. Neřekli nám, kam nás vezou.” Řeholníci a bývalí studenti církevních škol vzpomínají na tragickou noc ze 13. na 14. dubna 1950.

“Asi ve čtvrt na dvanáct přišel rozkaz vstát a jít k autobusu ve Vyšehradské ulici. Policisté udělali kordon, bylo jich asi padesát. Nás bylo dvacet,” vzpomíná řeholník Jan Josef Kohl na noc, kdy byl on i jeho řádoví bratři vyhnáni z benediktinského kláštera v pražských Emauzích. “Přidržel se mě bratr Roman, měl hůl a já jsem mu nesl zavazadla. Najednou z toho kordonu vylítl takový mladý kluk a řval: ‚Dědku, tak se hejbej!’”

Ve více než dvou stovkách mužských klášterů, církevních internátů a řeholních domů po celém Československu se tu noc odehrávalo totéž. Probuzení uprostřed noci. Křik, nadávky a výsměch. Rychlé sbalení toho nejnnutnějšího. Vyhánění z cel. A nakonec deportace neznámo kam.

Snažili se najít mezi námi udavače

Předem utajovaný plán s krycím názvem Akce K připravovalo předsednictvo ÚV KSČ pod osobním dohledem generálního tajemníka Rudolfa Slánského už od ledna 1950. Řeholní domy měly být vyklizeny a jejich obyvatelé izolováni od společnosti.

Ale nad kláštery se stahovala mračna už mnohem dříve, přinejmenším od únorového převratu roku 1948. Komunisté vnímali řeholníky jako hrozbu, obávali se jejich semknutosti a mravní integrity i jejich možného vlivu na společnost. Na veřejnosti vytvářeli obraz klášterů jako míst hříchu a zahálky, kde se skladuje nakradené bohatství i zbraně a ukrývají se protistátní živly. Do některých klášterů dokonce zbraně nastrčili, aby je potom mohli s velkou slávou “objevit”.

“Snažili se mezi námi najít nějaké udavače,” vzpomíná Ludwig Armbruster, který v té době studoval na jezuitském filosofickém učilišti v Děčíně. “Zvlášť se zaměřovali na řeholní bratry, kteří nebyli studovaní. Slibovali jim například, že jim najdou nějakou ženskou, se kterou by se mohli scházet. Ale nevycházelo jim to.”

Další krok přišel v březnu 1950, kdy byli do klášterů a řeholních škol nasazeni státní zmocněnci. Oficiálně se měli starat o finanční záležitosti. “Státní zmocněnec nedělal nic zvláštního, ale pozoroval situaci v klášteře. Tipoval si lidi, kdo jaký je, kdo je představený, kdo je podřízený a tak dále,” popisuje situaci Miloslav Frank, který studoval v řádové škole salesiánské kongregace. “Takže když potom za měsíc přišli zlikvidovat klášter, už věděli, kdo jsou naši představení, a odvezli je jinam než nás.”

Komunisté si uvědomovali, že chystané rozeznání mnišských řádů a zabavení jejich majetku je akce zcela nezákonná - ani v právním řádu stalinistického Československa nebyl žádný zákon, který by jim to umožňoval.

Proto se rozhodli obraz církve před veřejností předem očernit v inscenovaném procesu s deseti výraznými osobnostmi z řad řeholníků. Opatr kláštera premonstrátů Augustin Machalka, opat želivského kláštera Vít Tajovský, provinciál jezuitů František Šilhan a další byli uvězněni, pod tvrdým fyzickým i psychickým nátlakem donuceni přiznat se ke smyšleným zločinům proti československému státu a odsouzeni k mnohaletému žaláři. Jejich údajná špionážní a velezrádná

činnost byla dryáčnický popsána v brožuře Co se skrývalo za zdmi klášterů, která vyšla v mnohatisícovém nákladu.

To vše se odehrálo o Velikonocích 1950. Do přepadení klášterů zbýval už jen týden. V nadcházejících dnech potom policie nechala odvézt z klášterů zvony, aby mnichy v kritickou noc nenapadlo zvonit na poplach.

Držet hubu, nebo vám ji rozbijeme

Zatímco v některých kláštorech řeholní bratři předem nic netušili, jinde byli jejich představení předem varováni. „Náš představený, pan profesor Valábek, dal každému z nás civilní oblek a pětistovku. Zřejmě se dozvěděl z městského úřadu, že k tomu dojde, a znal i přesné datum,“ říká Bernard Boktor, který studoval teologii u salesiánů ve Svätém Kríži nad Hronom (dnešní Žiar nad Hronom). O půlnoci přijely před klášter dva autobusy. StB vyrazila dveře, všechny vzbudili a nahnali do společné místnosti. Tam jim přečetli příkaz k likvidaci kláštera. Každý si s sebou směl vzít jednu tašku a peřinu. „Než jsme odjeli, pan profesor Valábek začal zpívat hymnu Christus vincit a my jsme se všichni přidali. Oni se nás snažili přerušit, ale marně,“ vzpomíná Bernard Boktor.

Na druhém konci republiky, v severočeském Bohosudově, probíhaly události podobně, jak popisuje tehdy čtrnáctiletý student biskupského gymnázia Theobald Czernin: „V deset hodin nás zahrnuli v pyžamech do jídelny, prolezli nám pokoje. Byla to úplná spoušť, všechno rozházené, poničené. Pátery odvezli jinam, už jsme se s nimi nesetkali.“

„Vstal jsem a bosýma nohama jsem vklouzl do sandálů. Esenbák, který to viděl, řekl: ‚Člověče, oblečte se pořádně, vždyť nevíte, kam jdete,‘“ připomíná tehdejší student teologie Benedikt Vladimír Holota vzácný projev lidskosti ze strany policistů, kteří se účastnili nočního přepadení pražského konventu Panny Marie Sněžné. Tentýž policista mu ale dovolil vzít si s sebou jenom dvě knihy, brevíř, který se právě modlil, a Písmo svaté. „A držet hubu, nebo vám ji rozbijeme,“ křičeli na ně policisté poté, co se řeholníci shromáždili v refektáři.

Vzpomínky řeholníků ze všech konců Československa se v mnoha bodech shodují. Často například hovoří o tom, že neměli ponětí, kam je odvázejí, a šířily se mezi nimi obavy, že antony či autobusy se zalepenými okny míří do sibiřských gulagů. Mnozí si ale dodávali odvahy společnou písní: „My mladí jsme v autobuse obsadili zadní sedadla a začali jsme zpívat: ‚Všeci sa starajú o moju chudobu a já sa nestarám, chvála Pánu Bohu‘... Členové bezpečnosti po nás loupali očima, věděli, že s námi zatočí,“ vzpomíná Benedikt Vladimír Holota.

Akce K postihla celkem 2376 řeholníků z 219 řeholních domů, zbytek mužských řádů komunisté zlikvidovali v druhé vlně o dva týdny později. V létě a na podzim 1950 potom následovala likvidace ženských řádů. Pro noc z 13. na 14. dubna se vžilo pojmenování Bartolomějská noc klášterů, na Slovensku také Barbarská noc. „V tom roce byl odvázan ďábel ze řetězu,“ říká člen dominikánského řádu Karel Floss

Svazačky se s námi chtěly družít a tančit

Zabrané klášterní budovy stát mnohdy nechal cíleně chátrat nebo do jejich prostor odsunul skupiny obyvatel, které neměly být veřejnosti příliš na očích - třeba tělesně a mentálně handicapované. Vniveč přišly také cenné památky z klášterních knihoven: „Knihy jsme nakládali na nákladní auta. Potom jsem se dozvěděl, že

vysokoškoláci měli třídit, co se dalo prodat za marky nebo za dolary v cizině. To ostatní - na to tak dlouho přšelo, až z toho nezbylo nic," vzpomíná jezuita Ludwig Armbruster na konec klášterní knihovny v Bohosudově.

Vyhnané řeholníky mezitím policisté soustředili do několika internačních klášterů, například v Želivě, v Králíkách, Oseku, Hejnicích, v Pezinku či v Podolinci. Mladí mniši a studenti byli odděleni od svých profesorů a představených, ale mohli se vídat s příslušníky jiných řeholních řádů. V internaci museli těžce pracovat bez nároku na mzdu, navíc byli neustále vystavováni poněkud naivním snahám komunistického režimu je přivést na "správnou cestu". Spíše úsměvná byla například školení marxismu-leninismu, vedená agitátory nevalného intelektuálního potenciálu. Jindy se vězňové snažili vystavovat mladé novice světským pokušením: "Když jsme budovali hráz přehrady na Klíčavě, přivezli nám tam nějaké svazačky. Měly nás prý rozptylovat, chtěly se s námi družit a tančit... Evidentně to byla snaha nás převychovat," vzpomíná Josef Kolmaš, dříve student církevního gymnázia ve Velehradě. K sofistikovanějším pokusům patřilo lákání do nově otevřeného semináře v Litoměřicích, jehož absolventi mohli působit jako kněží se státním souhlasem. Podmínkou ovšem byla vstřícnost vůči režimu. I tomu ovšem naprostá většina bratří odolala.

Poskytovali s podporu navzájem, kněží, kteří mezi nimi byli, tajně sloužili mše svaté. Některé činnosti, například práce u chovu králíků, jim umožňovaly alespoň na chvíli se "zašít" a potají studovat. "Nejkrásnější Vánoce jsem prožil ve shromáždění bratří ze všech řádů v internaci v Oseku. Byli tam kapucíni, minorité, redemptoristi, jezuiti. To bylo úžasné, to bylo něco," připomíná Benedikt Vladimír Holota ty chvíle, kdy jim komunistický útlak paradoxně umožnil dostat se k samotné podstatě své víry.

Lidé z vesnice věděli, proč tam jsme

Zabírání klášterů v Čechách a na Moravě proběhlo téměř bez odporu místních obyvatel, jen v Ostravě, v Hodoňovicích u Frýdku-Místku a v Ořechově se věřící pokusili mírně protestovat. K intenzivnějším protestním akcím došlo na Slovensku. Například v Podolinci u Staré Lubovni se asi dvě stě lidí ozbrojených klacky a kamením pokusilo internované řeholníky a studenty teologie osvobodit a policie je rozháněla slzným plynem. Bernad Boktor vzpomíná, že téměř každou sobotu se zde pořádalo protestní procesí ke klášteru: "Ta vesnice věděla, co je s námi, kdo tam jde a proč tam jsme. Oni se třeba sebrali a šli ke klášteru se zpěvem mariánských písní."

Tu a tam se ale pomoci dočkali uvěznění řádoví bratři i v Čechách. Například v Želivě u Pelhřimova jim pomáhala Ludmila Zadníčková. Řeznictví jejího manžela dodávalo do tábora maso a snažili se řeholníkům přilepšovat: "Měli jsme výrobnu, takže pár potravinových lístků se dalo ušetřit. Oni měli přiděl osm deka a my jsme jim dávali deset. Pod maso jsme dali třeba dva salámy. Později jsme bohužel zjistila, že kuchařka jim často nic nedala a jídlo si vozila domů." Ludmila Zadníčková se zapojila do odbojové skupiny, která bratřím předávala korespondenci z domova. Po udání však byla skupina pozatýkána a Ludmila Zadníčková odsouzena na šest let do vězení.

Vytrhával listy z Písma a hostie házel psům

Někteří řeholníci strávili v internaci i několik let, ti mladší z nich byli už v září 1950 propuštěni, ale vzápětí museli narukovat na vojnu do nechvalně proslulých Pomocných technických praporů. Člen dominikánského řádu Jordán Jaromír Vinklárek vzpomíná, že mezi veliteli PTP byli proti kněžím a řeholníkům nejvíc zaujatí ti, kteří sami prošli církevním školstvím: "U Sliache na Slovensku jednotce velel nějaký Fábri, odchovanec nějakého řádu, který se vyznal v našich věcech. Ten uměl vystihnout naše bolavá místa. Když našel breviář nebo Písmo, tak vytrhával listy a dával je na záchod. Hostie házel psům. Prostě choval se velice nedobře."

Veškeré pronásledování však víru řeholních bratří spíše utužilo, stejně jako jejich odhodlání zůstat věrní svým slibům. V internačních táborech i v útvech PTP pokračovali v duchovním životě, starší vedli a inspirovali ty mladší, později na svobodě zajišťovali tajná kněžská svěcení a navzájem se podporovali.

Akce K mohla sice zlikvidovat vnější, hmotné projevy církevního a řeholního života, nezničila ale to nejdůležitější - víru a pocit sounáležitosti.